اوسنۍ روغتيائي ستونزې
د اسلامي فقهې په رڼا کې

ډاکټر عبدالرحمن زماني

جنوري ۲۰۰۸

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د رسالې پېژندنه

د رسالې نوم: او سنی روغتیائي ستونزې د اسلامي فقهې په رڼاکې

مؤلف: ډاکټر عبدالرحمن زماني

خپرونکی: د اسلامي فقهي اداره

پرلپسې ګڼه: ۴۹

د چاپ ځای: کالیفورنیا ، د امریکا متحده ایالات

د چاپ نیټه: جنوری ۲۰۰۸

د چاپ مصارف: سید عبدالقدیر هاشمي

د چاپ او خپرولو حقوق: د اسلامي فقهې اداره

د اسلامي فقهې پته:

Fazl Ghani Mogaddedi
201 Washington Blvd #104
Fremont, California 94539
Tel (510) 979-9489

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسنۍ روغتيائي ستونزې د اسلامي فقهې په رڼا کې

ډاکتر عبدالرحمن زماني

جنوري ۲۰۰۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مطالبو فهرست

د اسلامي فقهي سریزه ۳

لایف سپورټ ۵

د مرګ د پېژندنې عنعنوي معیارونه او عصري طبابت ۵

ناروغ څه وخت مړ ګڼل کیږي؟ ۶

دلایف سپورټ د ماشین بندول ۷

روژه او ستاسې روغتیا ۹

د روژې روغتیایي ګټې څه دي؟ ۹

دځینو مهمو عامو ناروغیو سره د روژې ارتباط ۹

په روژه کې د روغتیا د ښه ساتلو دپاره سپارښتنې ۱۲

دغړو پیوند او بخښل ۱۴

کوم غړي پیوند کیداې شي؟ ۱۴

د غړو او انساجو د پیوند تاریخچه ۱۵

د پیوند دپاره دانساني غړو منابع ۱۶

اسلام او د غړو بخښل ۱۷

دغړو د بخښلو او پیوند شرایط څه دي؟ ۱۸

جینونه، ارثیت او د ارثي خواصو آزمایښت ۱۹

جنیټیک بدلون او سمون څه ته وایي؟ ۲۰

د جنیټیک بدلون او سمون له لارې اصلاح شوي خواړه... ۲۰

په ناروغیو کې د جینونو برخه ۲۲

جنیتیک سلا مشوره او علاج څه ته وایي؟ ۲۲

اسلام پدې هکله څه وایي؟ ۲۳

امیدواري (حمل) ۲۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امیدوارۍ پیل ۲۵
د ماشوم د جنسیت ټاکنه ۲۶
د جنس په ټاکلو کې د پلار رول ۲۶
د مور په رحم کې د جنین وده او تکامل ۲۷
دعلمي څیړنو او قرآني ارشاداتو سمون ۲۸

شنډتوب یا عقامت ۳۰
شنډوالي څه ته ویل کیږي؟ ۳۰
دعقامت یا شنډوالي علتونه ۳۱
د شنډوالي د علاج لارې چارې ۳۳
دنوې ټکنالوژۍ په مرسته دشنډوالي علاج ۳۴
دنوې ټکنالوژۍ نه راپیدا شوې ستونزې ۳۶
د مسلمانو ډاکټرانو او فقهې د پوهانو نظریات ۳۷

د امیدوارۍ مخنیوې (Contraception) ۴۰
د امیدوارۍ د مخنیوي تاریخچه: ۴۰
اسلامي طب او د امیدوارۍ مخنیوې ۴۱
د امیدوارۍ د مخنیوي دطریقو ډولونه ۴۱

کلونینګ یا د ورته شیانو جوړول ۴۵
کلونینګ څه ته وائي؟ ۴۵
د کلونینګ تاریخچه ۴۶
د حجراتو مختلف ډولونه ۴۶
د "تنی" دحجراتو (Stem Cells) اهمیت او رول ۴۸
د کلونینګ تخنیک ۴۸
د مصنوعي القاح سره د کلونینګ توپیر ۴۹
د کلونینګ په هکله دمسلمانو ډاکټرانو او اسلامی فقهی د اکادمۍ دریز ۵۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د اسلامي فقهي سريزه

الحمد لله رب العالمين و الصلاة و السلام علی رسول الله او بیا:
د اسلام د دين يو اساسي او مهم صفت دا دئ چې په هر وخت او هرځای کې د تطبيق وړ دئ. د اسلام دين د ساينس او کائناتو په هکله نه يواځې دا چې انسانانو ته د څيړنو او بحث آزادي ورېخښلې ده، بلکه دا يې يوه ديني فريضه هم ګڼلې. قرآن خلکو ته خطاب کوي چې دا: قرآن د يتفکرون، يعقلون او يتدبرون قام د پاره دئ.

اسلام هغه طبي مسائل چې په ساينس پورې اړه لري، تحقيق ته سپارلي دي. اسلامي علماوو په تيرو پنځوسو کلونو کې هم د ساينس او هم د اسلامي او نورو علومو په برخه کې ګڼ شمير بحثونه کړيدي. د ساينسي علومو د ودې او پرمختګ په نتيجه کې د اسلامي فقهي عالمانو، د فقهي ټولنو په څنګ کې د طبي فقهي ټولنه هم په رسميت پيژندلې او خپلې فقهي فيصلې د هغې سره د سلا مشورې نه وروسته خپروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له پخوا څخه تر اوسه د افغاني ټولنې يوه ستونزه داده چې زمونږ درانه عالمان د ساينسي مسايلو نه لرې پراته دي او د نورو د تجربو څخه يې ګټه نده اخيستې. له بله پلوه افغاني ساينس پوهان هم دفقهي مسائلو په هکله محدوده معلومات لري، چې ددغو دوو علتونو په نتيجه کې ډيروطبي او فقهي ستونزو ته د حل لاره نېودل شوې نده.

"اوسنۍ روغتيايي ستونزې د اسلامي فقهې په رڼا کې" دغه رساله چې ستاسې لاس ته دررسيږي، پدې هکله لومړنۍ علمي څيړنه ده چې د ځوان افغان محقق محترم ډاکټر عبدالرحمن زماني لخوا دافغانستان دخلکو په ژبه ترسره شويده. ډاکټر زماني د اسلامي فقهې د مجلې يو مهم همکار دئ، او اسلامي فقهې يې تل څيړنې چاپ ته سپارلي دي. دا تحقيق ځکه د ډير اهميت وړ دئ چې څيړونکي پکې د طب د علم په څنګ کې داسلامي فقهې د معاصرو پوهانو او اسلامي طبي فقهې د ټولنې داجتهاداتو څخه ګټه اخيستې او تر ټولو مهمې فتواګانې يې دلوستونکو د زياتې استفادې دپاره ژباړلي دي.

داسلامي فقهې اداره ټولو درنو عالمانو او افغاني محقيقينو ته ددغې څيړنې دخپرولو مبارکي وائي، اود پاک خدای نه جناب ډاکټر عبدالرحمن زمانی او دده ميرمنې محترمې ډاکټر نجيبې زماني ته د روغتيا سره اوږد ژوند غواړي.

فضل غني مجددي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لایف سپورټ

داسلام مقدس دین دلایف سپورټ، یا هغو وسایلو نه ګټه اخیستل چې په مصنوعي توګه د تنفس او وینې جریان سره مرسته کوي او ناروغ ژوندې ساتي ترهغه وخته جایزګڼي چې دژوند کولو څه هیله موجوده وي. خو کله چې د طبي ماهرینو د ممکنو هڅو سره - سره مرګ حتمي وګڼل شي نو بیا د ایمان خاوندان د ناروغ د کورنۍ څخه غواړي چې د خدای رضا ته غاړه کیږدي او په مصنوعي توګه د غړو ژوندي ساتلو ته دوام ورنکړي. که څه هم په قرآن کې مرګ ته څو - څو ځل اشاره شوې، خود هغې مشخص تعریف ندئ شوې. او پر ځای یې د معنی او مفهوم د پوهیدو د پاره، مرګ د ژوند ، خلقت او قیامت سره په نږدې ارتباط کې ذکر شویدئ.

دمرګ د پیژندنې عنعنوي معیارونه او عصري طبابت

تر دې وروستیو وختو پورې په اسلامي کلچر کې د مرګ د پیژندنې په هکله کومه ستونزه موجوده نوه. په عمومي ډول به اسلامي قوانینو د هغوکارپوهانو او طبي ماهرینو په نظریاتو تکیه کوله، کومو چې به په عادي توګه په ناروغانو کې د مرګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

عملي خو عنعنوي نښې کتلې. دعنعنوي معیارونو سره سم ژوند هغه وخت ختمیږي چې تنفس او د وینې جریان د تل دپاره بند شي. په بله ژبه، اسلامي فقهاوو به د زړه د درزا مکمل بندیدل کافي ګڼل چې یو شخص په قانوني توګه مړ وګڼي. خو ستونزه هغه وخت پیدا شوه کله چې عصري طبي تکنالوژۍ داسې قابلیت پیدا کړ چې د ماشین په مرسته په هغو کسانو کې هم د ژوند نښې وساتي کوم چې د مغزو په مرګ اخته شوي ؤو، او د رواجي معیارونو په اساس مړه شمیرل کیدل.

ناروغ څه وخت مړ ګڼل کیږي؟

داسلامي فقهې او طب ماهرینواوس دمغزو مرګ، دمرګ د معتبره تعریف په ډول منلې او پدې باور دي چې که ماغزه له کاره ولویږي او ددماغي فعالیت بیا پیل کیدل امکان ونلري او د طب متخصصین ثابت کړي چې د مغزو مرګ منځ ته راغلې، نو ناروغ شرعاً مړ ګڼل کیږي. خو په قانوني توګه ناروغ تر هغې مړ نه ګڼل کیږي تر څو چې دبهرنۍ مرستې د سیستم یا ماشین د بندولو نه وروسته حیاتي وظایف دریدلي نوي.

د اسلامي فقهاوو شورا په خپله دریمه غونډه کې چې د ۱۹۸۶ میلادي کال د اکتوبر له ۱۱ څخه تر ۱۲ نیټې پورې د اردن په عمان کې جوړه شوې وه، د جدي مراقبت په برخه کې د لایف سپورټ په سیستم هم یو ځل بیا بحث کړې او د متخصصو طبي ډاکټرانو د پراخه اوبشپړو تشریحاتو نه وروسته یې فیصله کړې ده.
د دغې فیصلې په اساس د لاندنیو نښو په ملاتړ یو شخص په

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانوني توګه مړ ګڼل کیږي او د مرګ د تثبیت دپاره ټولې شرعي لاربښوونې د تطبیق وړ وي:

۱. که زړه او تنفس په مکمل ډول ودریږي او ماهره ډاکټران تصدیق کړي چې دا حالت په شا تلونکې ندئ.

۲. که د ماغزو ټول فعالیتونه په مکمل ډول بند شي او ماهره ډاکټران تصدیق کړي چې دا حالت په شا تلوونکې ندئ، او ماغزه مخ په تباهۍ ځي. پدئ حالت کې که څه هم د زړه په شان د ناروغ ځنې غړي په مصنوعي توګه فعاله ساتل شوي وي، دلایف سپورټ بندیدل جایز دي.

دلایف سپورټ د ماشین بندول

- د پورتنۍ فیصلې په رڼا کې د لایف سپورټ د ماشین بندول د مغزو د ټول فعالیت د مکمله بندیدو او ماهرو ډاکټرانو د تصدیق په صورت کې جواز لري.
- مؤظفه ډاکټر (د پخواني وصیت او یا ورثې د موافقې په اساس) دغړو د ښنلو او پیوند په مقصد مړې د مصنوعي تنفس په ماشین کې ساتلې شي.
- که د اوږدې ناروغۍ له امله ناروغ د اوږدې مودې دپاره په لایف سپورټ کې وي، په حالت کې یې کوم بدلون رامنځ ته نشي، او متخصصه ډاکټران فیصله وکړي چې د ښه کیدو امید یې نشته او ماشین ورته ګټه نه رسوي، دداسې ناروغ د ماشین بندول او قضا او قدر ته د ناروغ سپارل کومه ګناه نلري. ددئ ډول ناروغانو نه د ماشین بندول د زړه سواندۍ ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

قتل رحمت او يا ډاکټر په مرسته د وژنې معنی نلري، ځکه مونږ هغه نه وژنو، بلکه د ماشين په وسيله د هغه علاج بندؤو. شرعي علماوو ته په ډاګه ده چې علاج او دارو درمل په ځلورو مذاهبو کي روا (مباح) دي، يوائې د فقهې لږ شميرعالمان يې واجب ګڼي. خو د فقهې داسي هيڅ عالم نشته چې د مصنوعي ماشين له لارې علاج شرعاً واجب وګڼي او د هغې بندول د شرعي حکم خلاف وبولي.

- ځينې ديني عالمان وايې چې که ماشين ګټه نرسوي، نو بيا يې ساتل د شريعت سره مخالف دي.

او دا ځکه چې:

- دې کار سره د جنازې په ښخولو، د ميراث په ويشلو او هغې د ښځې د عدت په موده کي ځنډ پيښيږي.
- پرته له ضرورته د تاوان له امله سرمايه او پانګه ضايع کيږي.
- او نورو هغو ناروغانو ته هم زيان رسيږي کوم چې دغه ماشين ته اړه لري.

د اخځليکونو او زياتو معلوماتو دپاره لاندني آثار ولولئ:

- فتاوي معاصر، فضل غني مجددي
- Brain Death in Islamic Jurisprudence, Dr. Abdulaziz Sachedina, University of Virginia
- Resolution of the Council of Islamic Jurisprudence on Decision No. (5) D 3/07/86 Resuscitation Apparatus

(c) ketabton.com: The Digital Library

روژه او ستاسې روغتیا

د روژې د مبارکې میاشتې په پیل کیدو سره هر کال د شمالي امریکې د ۸ ملیونه مسلمانانو په ګډون. د نړۍ د څه د پاڅه یو بلیون مسلمانانو یوه زیاته برخه د روژې په نیولو پیل کوي. راشئ وګورو چې روژه په روغتیا باندې څه اغیزه لري، د ځینو عامو او مهمو ناروغیو سره د روژې ارتباط څه دئ، او په روژه کې د روغتیا د ساتلو دپاره څه کول په کار دي.

د روژې روغتیایي ګټې څه دي؟

که څه هم مسلمانان روژه اصلاً د هغې د روغتیایي ګټو لپاره نه نیسي،خو بیا هم روژه د وینې قند ، غوړ او کولسترول کموي، او د وینې لوړ فشار ښکته کوي. له همدې امله د هغو کسانو دپاره ښه علاج ګڼل کیدای شي کوم چې په خفیفه او ثابت ډول د چاقۍ، شکرې اویا لوړ فشار په ناروغیو اخته وي، او د وینې کولسترول یې لوړ وي.

دځینو مهمو عامو ناروغیو سره د روژې ارتباط

د اسلامي لارښونو سره سم ماشومان، ناروغه کسان، مسافر او هغه ښځې چې کوچنیو ماشومانو ته شیدې ورکوي او یا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشتنې عادت سره مخامخ وي د روژې د نیولو نه معاف دي. که ځینې ناروغان د مختلفو عواملو له امله د روژې نیت ولري نو لاندنیو ټکو ته توجه په کار ده:

د قند diabetes یا شکرې په ناروغۍ اخته کسان: که چیرې ددوی ناروغي پرته له درملو یواځې د غذایي رژیم په وسیله کنټرولیږي، نو امید دئ چې د روژې په نیولو او وزن په کمیدو سره ددوې ناروغي یا بیخي له منځه لاړه شي او یا یو څه ښه والې ومومي. خو کوم کسان چې د پرهیز سره د خولې له لارې د وینې د شکرې د کمولو درمل orinase استعمالوي او دوې د روژې د نیولو تصمیم نیسي، نو دوې ته ډېر احتیاط نه کار آخیستل په کار دي. دوې باید د خپل معالج ډاکټر په مشوره ددرملو اندازه ددریو برخو نه یوې برخې ته کمه کړي، او د سهري په ځاې یې د شپې لخوا د روژه ماتي په وخت واخلي. که چیرې په دوې کې د ورځې لخوا د وینې د قند د کمیدو نښې نښانې څرګند ېږي نو بیا باید سمدلاسه روژه ماته کړي. د شکرې په ناروغۍ اخته هغه ناروغان چې انسولین اخلي، دوې ته توصیه کیږي چې روژه ونه نیسي، او که چیرې دغه کسان په خپل مسئولیت روژه ونیسي، نو بیا باید تر سخت مراقبت لاندې ونیول شي، او د انسولینو په اندازه کې یې ډېر زیات کمښت راشي.

دوینې په لوړ فشار او د زړه په ناروغیو اخته کسان: کوم کسان چې د وینې په معمولي او یا متوسط لوړوالي اخته وي، او

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزن يې هم ورسره زيات وي، دوې بايد تشويق شي چې روژه ونيسي. دا ځکه چې د روژې نيول ددوې د وينې د فشار د ښکته کيدو سره مرسته کوي. دوې ته په کار دي چې د خپل معالج ډاکټر سره هم د درملو د اندازې د سمولو په هکله مشوره وکړي. مثلاً که چيرې دوې Diuretic يا په اصطلاح د اوبو ګولۍ اخلي، نو د وجود نه دډيرو اوبو د ضايع کيدو د مخنيوي دپاره بايد د هغې اندازه کمه کړي. خو هغه کسان چې د وينې فشار يې ډير زيات وي، او يا د زړه په ناروغيو اخته وي، بايد روژه ونه نيسي.

په نيم سري يا migraine اخته کسان: په migraine اخته ناروغان د روژې له امله په وينه کې ازادو شحمي اسيدونو د زياتوالي له کبله د ناروغۍ د شدت سره مخامخ کيداې شي. دوې ته توصيه کيږي چې د ناروغۍ د حملې په وخت کې روژه ونه نيسي.

هغه ښځې چې اميدواره وي او يا ماشوم ته شيدې ورکوي: که چيرې د اميدوارۍ په وخت کې د اميدوارې ښځې د روغتيايي حالت د خرابوالي او يا ماشوم ته د زيان او ضرر د رسيدو ويره موجوده وي، او يا د روژې له امله د شيد ې ورکوونکې مور او يا ماشوم روغتيا ته خطر متوجه وي، نو روژه دې نه نيسي او د معالج ډاکټر سره دې مشوره وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په روژه کې د روغتيا د ښه ساتلو د پاره سپارښتنې

د روژې په مبارکه مياشت کې د روغو کسانو د روغتيا د ښه ساتلو د پاره صحي غذايي رژيم ته ډيره توجه په کار ده. ددې د پاره چې روژه په آسانۍ سره تيره شي او د روژې د روحاني گټو نه په ښه توگه استفاده وکړای شو، نو زمونږ خوراک بايد د عادي او نورماله خوراک سره توپير ولري. خوراک تر ممکنې اندازې پورې نه يوائې داچې بايد ساده وي، بايد داسې عيار شي چې وزن په يوه حال وساتي. خو که د چا وزن زيات وي، نو بيا د روژې مياشت د وزن په سمولو کې زياته مرسته کولاې شي. په روژه کې بايد داسې خواړه واخيستل شي چې زيات fibers يا الياف ولري، او د ژر هضميدو په ځاې ورو-ورو هضم شي. پدې ډول خوړو کې د غنمو، اوربشو، دالو، لوبيا اوبې جوشه وريجو په شان شيان شامل دي.

په روژه کې سهارئ ډير اهميت لري. ځيرنو له پخوا راهيسې ښودلې چې سهارئ يا په عادي مياشتو کې سبانارئ په ورځني خوړو کې زيات اهميت لري. دا ځکه چې دشپې د تيريدو نه وروسته سبانارئ او په روژه کې سهارئ يا چرگ بانگئ نه يوائې داچې د وجود د اړتيا وړ اساسي غذايي خواړه برابروي، بلکې د لوږې له امله پيداشوې نښې نښانې لکه سرخوږئ، ستړتيا، ناراحتي او خوبوړتيا هم له منځه وړي.

بله خبره چې ډير اهميت لري هغه د خوړو د مختلفو ډولونو او متوازنه خوړو نه استفاده ده. پدئ خوړو کې د وچې ډوډۍ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریالو، تازه میوې او ترکارۍ، غوښې او کبانو، شیدو، پنیر او مستو برخه مهمه ده. غوړجن او خواږه مواد چې ځومره کم وي، هومره ښه وي.

د زیاتې مالګې داستعمال څخه دې هم ډډه وشي. له بله پلوه مایعات او اوبه باید زیات واخستل شي. دداسې مایعاتو په ځای چې کافئین ولري د ساده اوبو استعمال ښه دئ، دا ځکه چې کافئین ادرار یا تشې بولې زیاتوي او د وجود نه د اوبو ضایع کولو سره مرسته کوي. په لنډډول باید وواېم چې په روژه کې سره شوي او غوړ خواږه ښه ندي، زیاته خوږه ښه نده، په سهارئ کې ډیر خوراک ښه ندئ، او د ډیر چای څکل هم ښه ندي.

د روژې میاشت د سګرټو او تنباکو د استعمال د پرېښودلو دپاره هم ښه موقع ده.

په روژه کې د قبضیت د مخنیوي دپاره د سبوس داره یا تورې ډوډۍ خوراک، د زیاتو مایعاتو څکل او داسې خوړو خوړل ښه دي چې زیات الیاف ولري. کوم کسان چې د معدې زخم لري، دوې دې د ډاکټر په مشوره د هغې دپاره درمل واخلي.

کوم کسان چې د پښتورګو د کاڼو سابقه لري، دوې ته په کار دي چې زیات او اضافي مایعات واخلي. که څه هم خولې، غاښونو او اوریو ته هر وخت پاملرنه په کار ده، خو په روژه کې ورته ریاته توجه په کار ده ♦

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغړو پیوند او بخښل

دغړو پیوند یا Organ Transplant دیوه تن نه بل ته (او یا هم د ناروغ د خپل وجود دیوې برخې نه بلې برخې ته) د یوه غړي او یا د غړي د یوې برخې پیوند ته ویل کیږي، چې مقصد یې د اخیستونکي کس د خراب شوي او یا له کاره ولیدلي غړي بدلول دي.

دغړو بخښل یا Organ Donation هغو کسانو ته دغړو تحفه ده چې د ژوند د ژغورلو دپاره هغې ته اړه لري. د غړو بخښل یا تحفه کول یا په نژدې وخت کې د وفات شوي کس او یا هم د ژوندی انسان نه د غړو او انساجو ویستل او بل تن ته د هغې انتقال او پیوند ته ویل کیږي. دا غړي او انساج د جراحي عملیاتوسره د وجود نه اخیستل کیږي او د عملیاتو په پای کې زخمونه بیرته ګنډل کیږي. دهر عمر خلک غړي او انساج بخښلای شي، او هغې سره هر کال د سلهاوو کسانو ژوند ژغورل کیږي.

کوم غړي پیوند کیدای شي؟

زړه (قلب)، پښتورګي (ګردې)، سږي (ششان) او ځګر هغه غړي دي چې په بریالیتوب سره پیوند کیدای شي. سربیره پر دې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هډوکو ماغزه، د سترګو قرنیې، د ورید رګونه، د زړه نیچې یا والوونه، پوستکې، او پلې هم بل کس ته تحفه او پیوند کیداې شي.

د غړو د پیوند دتاریخي پیښلیک لنډیز

- په ۱۹۰۳ م کال کې د قرنیې بریالې پیوند
- په ۱۹۵۴ کال کې د ژوندي پښتورګي پیوند
- په ۱۹۶۲ کال کې د مړه شوي کس نه د اخیستل شوي پښتورګي پیوند
- په ۱۹۶۶ کال کې د پانقراص د غدې پیوند
- په ۱۹۶۷ کال کې د ځیګر لومړې بریالې پیوند
- په ۱۹۶۷ کال کې د زړه پیوند
- په ۱۹۸۱ کال کې د زړه او سږو یوځایي پیوند
- په ۱۹۸۸ کال کې د کوچنیو کولمو پیوند
- په ۱۹۹۸ کال کې د لاس پیوند
- په ۲۰۰۵ کال کې د مخ د یوې برخې بریالی پیوند
- په ۲۰۰۶ کال کې د نارینه تناسلي غړي پیوند

د غړو او انساجو د پیوند تاریخچه

که څه هم د ناروغیو او ټپونو له امله د وجود د ناروغه شوو او له کاره لویدلو غړو او انساجو د بدلولو او نوي کولو هیله شاید د طبابت د تاریخ هومره قدامت ولري، خو انسانانو یوازې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نولسمې او شلمې پیړۍ کې هغه علمي او ساینسي پوهه تر لاسه کړه د کومې په مرسته چې د غړو د پیوند عصري طبابت ممکن شو. په لومړي سر کې د ۱۹۰۰ او ۱۹۲۰ کلونو په منځ کې د هډوکو، پښتورګو، پوستکي په شان پستو انساجو او د سترګو د قرنیې پیوند په بریالیتوب سره تر سره شو،اوبیا په ۱۹۵۴ م کال کې ډاکټر مورې (Dr. Murray) وکړای شو چې په بریالیتوب سره د پښتورګو په شان لویو غړو پیوند ترسره کړي. البته د غړو د پیوند بریالیتوب د اخیستونکي وجود د دفاعي سیستم لخوا د بخښونکي نا اشنا غړي په قبلولو او نه قبلولو پورې اړه لري، خو د ۱۹۷۸ م کال راهیسې د نوو درملو په جوړیدو سره دغه ستونزه تر زیاتې اندازې پورې حل شویده.

د پیوند دپاره دانساني غړو منابع

دغړو د پیوند یوې نړیوالې سروې ښودلې چې په لویدیزې نړۍ کې د پیوند شوو غړو زیاته برخه د هغو کسانو نه لاس ته راغې کوم چې په نژدې وخت کې مړه شوي وي. دوی یا په خپل ژوند د مرګ نه وروسته د خپلو غړو د بخښلو وصیت کړې وي، او یا یې هم خپلوانو دمرګ په وخت کې د غړو د بخښلو فیصله کړې وي. د پیوند شوو غړو یوه کوچنۍ فیصدي هم د خون شریکه ژوندیو خپلوانو لخوا بخښل کیږي. خو په اسلامي ملکونو کې حالات سره توپیر لري. هلته د پیوند دپاره ګڼ شمیر غړي د ژوندیو خپلوانو لخوا هدیه کیږي، نور یې د بیوزلو کسانو نه په پیسو یا تګۍ او زور آخیستل کیږي، او ځینې ملکونه لکه کویت یې له بهره وار دوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام او د غړو بخښنل

پدې کې شک نشته چې د وجود ځینې غړي، پداسې حال کې چې نور لا ښه کار کوي، له کاره لویدلای شي. د طبابت وروستیو پرمختګونو د علمي شواهدو په استناد ښودلې چې که دغه ناروغه او له کاره غورځیدلي غړي روغو غړو سره بدل شي نو د وجود ماشین د یوه غړي د خرابوالي له امله د مرګ په ځای خپل فعالیت ته دوام ورکولای شي. انسان که مسلمان وي او که نه، اشرف المخلوقات ګڼل شوی، او د فطري لوړوالي او شان خاوند دئ. شریعت انساني وقار ته په درنه سترګه ګوري او د انسان د ژوند ساتنه کوي. خدای هغو کسانو ته اجر او بدل ورکوي کوم چې ژوند ژغوري. ***" هغه څوک چې د یوه تن ژوند وژغوري، داسې دئ لکه چې د ټولو انسانانو ژوند یې ژغورلی وي" (د پنځمې سورې د ۳۲ آیت ژباړه)***. په یوه حدیث شریف کې هم راغلي چې ***"څوک چې د بل سره مرسته کوي، د خدای له لورې به ورسره مرسته وشي"***. نو پدې اساس د ژوند د ژغورلو په غرض د غړو پیوند (بخښنل او اخیستل) روا دي او د مختلفو اسلامي معتبرو ادارو عالمانو په اتفاق سره منلې چې د غړو بخښنل روا او په ځینو شرایطو کې لا ضروري دي. پدې ډله کې لاندنۍ مؤسسې په مسلمانانو غږ کوي چې د پیوند دپاره غړي و بخښي:

- د اسلامي کانفرانس د ادارې د شریعت اکاډمي (کوم چې د ټولو ملکونو نمایندګي کوي).
- د سعودي عربستان د علماؤو ستره شورا

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ایران مذهبي چارواکي
- د مصر د الازهر پوهنتون
- د اسلامي فقهې اکاډمي.

دغه وروستنۍ مؤسسه د اسلامي کانفرانس لخوا مسلمانانو ته د ورپیښو ډلیزو ستونزو د بحث او هغې ته د اسلامي ځوابونو د وړاندې کولو دپاره د اسلامي نړۍ د علماؤو او فقهاوو په ګډون جوړه شویده.

دغړو د بخښلو او پیوند شرایط څه دي؟

- د غړو پیوند باید د روغتیایي اړتیا له کبله وي، او د علاج یوائینۍ مؤثره طریقه ګڼل شوي وي.
- د ناروغ دپاره د ګټې احتمال موجود وي.
- د غړي بخښونکي او آخیستونکي دواړه سره مؤافقه ولري.
- دغړي د بخښونکي روغتیا ته د دایمي زیان د رسولو مخنیوې وشي.
- د پیوند د پاره غړې په وړیا توګه ورکړ شوې وي. (د انساني غړو سوداګري روا نده).

مأخذ او د زیاتو معلوماتو دپاره وګورئ:

- د اسلامي کانفرانس د ادارې اسناد
- د اسلامي فقهې د اکاډمۍ اسناد
- د طبي فقهې د اتم سیمینارپریکړې
- د طبي ساینس اسلامي اداره
- د شمالي امریکې د اسلامي طبي ټولنې پریکړې ✦

(c) ketabton.com: The Digital Library

جینونه، ارثیت او د ارثي خواصو آزماینښت

جینونه (Gene) په ژوندیو موجوداتو کې د وراثت د انتقال مسئولیت لري. دوراثت نه زمونږ مقصد د پیسو او نورو شتمنیو میراث نه، بلکه تر هغې هم مهم هغه میراث دئ چې د پیدا ایښت له وخته دمور پلار نه اولاد ته د فزیکي (لکه سترګو او ویښتانو درنګ) او ځینو روحي خصوصیاتو په بڼه رسیږي. جینونه د "ډي این اې" (DNA) نه جوړ شوي او د حجراتو یا سلولونو په مرکز یا هسته کې ځاې لري.

د جینونو د موجودیت او دهغو په وسیله راتلونکو نسلونو ته د ځینو خصوصیاتو او ځانګړتیاوو د انتقال موضوع د لومړۍ ځل دپاره په ۱۸۶۰ کال کې د مینډیل (Mendel) له خوا هغه وخت مطرح شوه کله چې یې د ویانا په ښار کې د خپلې کلیسا په بڼ کې د پلیو (نخودو) ارثي خواص څیړل. نن د ساینس او ټکنالوژۍ په پرمختګ سره پدې هکله ډیر زیات معلومات ترلاسه شوي، د DNA د څیړنو او تحلیل امکانات برابر شوي، د انساني جینونو د نقشې په جوړیدو کار شوې او د یوه ژوندي موجود نه بل ته د ارثي خصوصیاتو نقلول ممکن شویدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنیټیک بدلون او سمون څه ته وایي؟

تاسې به د Biotechnology یاحیاتي تخنیک او Genetic Modification یا ارثي بدلون او سمون اصطلاحات چې ډیر ځله یو د بل پر ځای استعمالیږي اوریدلي وي. د Biotechnology یا حیاتي تخنیک په ذریعه ژوندي موجودات یا د هغې ځینې برخې لکه انزایمونه د پنیرو، مستو، شرابو او درملو په شان موادو په جوړیدو کې استعمالیږي. خو ارثي بدلون او سمون هغې طریقې ته ویل کیږي په کومې کې چې د یوه ژوندي موجود لکه نبات، حیوان یا بکتریا جینونه په بل کې ورګډ او په نتیجه کې د هغې یو یا د یوه نه زیات خصوصیات د تل دپاره بدل کړای شي. ددې طریقې له لارې د نباتاتو او څاروو اصلاح شوي نسلونه منځ ته راغلي چې که له یوې خوا ګټه لري نو له بلې خوا د لانجې ور ګډل کیږي.

د جنیټیک بدلون او سمون له لارې اصلاح شوي خواړه او څاروي

نن د مخ په انکشافه ملکونو په ګډون ډیرو هیوادو کې د اصلاح شوو فصلونو نه ګټه اخیستل کیږي، خوله کومه ځایه چې نوې تکنالوژي د ګټې په څنګ کې تاوانونه هم لري، نو د ارثي خواصو د بدلون له لارې منځ ته راغلي خواړه او څاروي هم څرګندې او پټې ستونزې لري چې په لنډ ډول یې ذکر کوو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱. ښه اړخونه:

- د غَلو- دانو د خوند او کیفیت ښه والې، په لنډ وخت کې د فصلونو رسیدل، د حاصلاتو زیاتوالې ، د هوا د بدلون، ناروغیو او حشراتو په وړاندې د مقاومت زیاتوالې او د نوو ډولونو او محصولاتو منځ ته راتګ
- په حیواناتو کې د مقاومت زیاتوالې؛ لږ خوراک ته اړتیا؛ ښه روغتیا؛ د شودو، غوښې او هګیو زیاتوالې
- په محیط او چاپیریال کې د خاورې، اوبو او انرژۍ سپما؛ د حشراتو او هرزه ګیاه ګانو د کنټرول ښې لارې چارې
- په ټولنه کې دنفوس د زیاتوالي د پاره د ډیرو خوړو برابرول

۲. ستونزې:

- خوندي توب: د انسانانو په روغتیا احتمالي ناوړه اغیزې لکه د حساسیت ښودل، د انتي بیوتیک درملو په وړاندې د مقاومت د نښو انتقال او ناپیژندل شوي ناوړه اثرات
- لاس رسیدنه: د نړۍ د خوړو په پیداوار د لږ شمیر کمپنیو انحصار؛ په صنعتي ملکونو د وروسته ساتل شوو هیوادونو د اتکاء زیاتوالې، او د پردیو لخوا دطبیعي زیرمو او منابعو استثمار
- اخلاقي قوانین: د طبیعي موجوداتو په ذاتي ارزښتونو تیرې؛ د ژوندیو موجوداتو په مختلفو جنسونو کې د جینونو د ګډون ساخته کاري؛ په حیواناتو کې د نباتاتو او په نباتاتو کې د حیواناتو د جینونو په ګډون اعتراض او په حیواناتو د روحي فشار زیاتوالې

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په ټولنه کې د نوو پرمختګونو څخه د شتمنو هیوادونو ناوړه استفاده

په ناروغیو کې د جینونو برخه

له کومه ځایه چې جینونه د وجود د حجراتو وده، ترمیم او وظایف کنټرولوي، نو د ناقصو او بدل شوو جینونو له کبله ګڼ شمیر ناروغۍ منځ ته راتلای شي چې ساه لنډي (asthma) او دقند یا شکرې ناروغي یې عام مثالونه دي. دا ډول ناروغتیاوې که د مورپلار نه د ناقصو جینونو د اخیستلو له کبله وي، د ارثي ناروغیو په نامه یادیږي، او که دمور په رحم کې د درملو او ځینو نورو عواملو له امله پیدا شوي وي، د مورزادي ناروغیو په نامه یادیږي.

جنیتیک سلا مشوره او علاج څه ته وایي؟

د انساني جینونو په هکله د معلوماتو د لاسته راوړو یو هدف هم د جینونو د علاج له لارې د دغو ارثي او جنتیکو ناروغیو درمل دي. د کورنۍ تاریخچې او روغتیایي ریکارډ د کتلو، د وینې یا انساجو د نمونو د جنیتیکي ازمیښت، د څیړنو د نتایجو تحلیل، او د راتلونکو اقداماتو په هکله د تصمیم نیولو د مرستې جریان ته جنیتیکه سلا مشوره ویل کیږي. جنیتیک علاج د ناروغیو د پیدا کونکو مسئولو ناقصو جینونو د سمولو هغو طریقو ته ویل کیږي په کوم کې چې د ناقصو جینونو په ځای روغ جینونه اچول کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام پدې هکله څه وايي؟

د اسلامي فقهې له نظره ددغې موضوع د ژورې څیړنې دپاره د ۱۹۹۸ کال د اکتوبر په میاشت کې د اسلامی فقهاوو، ډاکټرانو، دواسازانو، بیالوژۍ د متخصیصنو او نورو ساینس پوهانو په ګډون د اسلامي فقهې د اکاډمۍ په ملګرتوب د روغتیايي ساینس د اسلامی ادارې خاص یوولسم سیمینار دغه لاندنۍ عمومي او خاصې سپارښتنې کړیدي:

- د قرآن کریم د اولسمې سورې د اویایم آیت په ملاتړ، خدای (ج) انسان په ښه توګه پیدا کړئ او هغه ته یې تر نورو مخلوقاتو لوړه درجه ورکړیده. په انساني اساسي جوړښت کې هر راز لاس وهنه، او پرته له کوم مقصده په تجربوي توګه د هغه د جنیتیکي نقشې بدلول به د خدای (ج) له لوري هغه ته په ورکړ شوي لوړ مقام تیرئ وي.
- د نه دیرشمې سورې د نهم آیت سره سم، اسلام د پوهې او علم دین دئ کوم چې په جوړونکو علمي څیړنو هیڅ راز بندیز نه لګوي. مسلمان ساینس پوهان باید د داسې څیړنو مخکښان اوسي.
- د دوهمې سورې د یو سلو پنځه نوویم آیت د لارښونو سره سم، اسلام د انسان د روغتیا د ساتنې او خطر نه د ځان د ژغورلو سپارښت کوي. پردې برسیره، اسلام د ارثي او کسبي ناروغیو په علاج خاص ټینګار کوي. او دا په هیڅ ډول د خدای د رضا د منلو د زده کړو سره تصادم نه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د یوګلو یښتمې سوری د دریپنځوسم آیت سره سم د انساني جینونو دبشپړې نقشې له مخې د جینونو پیژندنه د ځان د پیژندنې هڅه ، او پدې توګه د خالق خدای د قدرت منل دي. او له کومه ځایه چې دا د ارثي ناروغیو او په هغې د اخته کیدو د امکاناتو په پیژندنه کې مرسته کوي، او ځینو ناروغیو په مخنیوي او علاج کې د طب او روغتیا په علم کې ارزښتناکه زیاتوالې راولي، نو اسلام ته د منلو او تشویقولو وړ ده.
- پدې سیمینار کې مؤافقه وشوه چې د ناروغیو د مخنیوي او علاج دپاره د جنیتیک بدلون او سمون نه ګټه واخیستل شي، خو د اسلامي شریعت د ځینو ملحوظاتو له مخې دې د نطفې او جنسي حجراتو د ارثي خصوصیاتو د بدلون نه ډډه وشي✦

(c) ketabton.com: The Digital Library

اميدواري (حمل)

اميدواري يا (حمل) د ښځو او د هغوې د کورنيو په ژوند کې يوه خورا ډيره مهمه او له هيجانه ډکه پيښه ده. اميدوارۍ سره د خوشالتيا د احساس په څنګ کې د مور او ماشوم د روغتيا او راتلونکي په هکله د شک، نامعلومتيا، تشويش او انديښنو ستونزې هم ملګرې وي.

که څه هم د انسان د زيږيدلو او پيداکيدلو موضوع ته د پخوا زمانو راهيسې توجه شوېده، خو له يوې خوا د نسل د توليد په هکله د علمي او سمو ژورو معلوماتو د نشتوالي له امله دوخت په تيريدو سره په دې هکله خورا زياتې غلطۍ او خرافاتي نظريې رامنځ ته شويدي، او له بلې خوا د طبابت او ساينس د پرمختګ له امله نوې پوښتنې، اخلاقي مسايل او ستونزې رامنځ ته شوي، چې مونږ به يې په لنډ ډول د څيړلو هڅه وکړو.

د اميدوارۍ پيل

اميدواري له هغه وخته پيل کيږي کله چې د نارينه او ښځې د جنسي حجراتو (سپرم او ښځينه هګۍ يا ovum) د يو ځای کيدو له امله القاح شوې حجره (zygote) يا نطفه جوړه شي. د همدغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

واحدې حجرې د جوړېدو نه د ماشوم تر زېږېدو پورې چې په اوسط ډول ۲۶۲ ورځې يا ۳۸ اونۍ (هفتې) يا ۹ قمري مياشتې دوام کوي، دمور په وجود کې يو لړ داسې کړکيچن (مغلق) بدلونونه منځ ته راځي د کومو په نتيجه کې چې د ماشوم ودې، روزنې، پالنې او تغذيې ته يو خوندي اومحفوظه چاپيريال (محيط) برابرشي او په نتيجه کې تر زېږېدو وروسته ماشوم د مور د وجود نه بهر په جلا ډول د ژوند کولو قابليت پيدا کړي.

د ماشوم د جنسيت ټاکنه

د هلک يا انجلۍ ماشوم جنس هم د هګۍ د القاح او نطفې د جوړېدو په وخت کې ټاکل کيږي، او همدغه ابتدائي حجره کوم چې د مور او پلار دواړو نه ارثي خواص اخلي، د يوه نوي او بيل شخص د جوړېدو پيل وي. د انسان حجرات۲۳جوړې (۴۶) کروموزومه لري چې له هغې جملې نه يې يوه جوړه جنسي کروموزومونه دي. کروموزومونه د فنر په بڼه د ميليونونو جينونو د يوځاې کيدو نه جوړ شوي هغه جوړښتونه دي چې د "ډي اين اې " DNA په ګډون ارثي معلومات انتقالوي، او د ماشوم د جنس په ګډون د سترګو، او وېښتو د رنګ، ځيرې، ښايست، لوړوالي او ټيټوالي، قوت او کمزورۍ په شان نور خصوصيات تعينوي.

د جنس په ټاکلو کې د پلار رول

جنسي کوموزومونه د X او Y کروموزومونه دي، کوم چې په ښځو کې XX او په نارينوو کې يو X او يو Y وي. د نارينوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ښځو جنسي کروموزومونه د جوړې په ځاې يو اځې يو کروزوم لري او د دواړو د يوځاې کيدو نه د نوی ماشوم القاح شوې نطفه جوړيږي. څرنګه چې ښځه يواځې د X کروموزوم لري، نو د ماشوم د جنس ټاکل په سړي پورې اړه لري، په دې ډول چې که د هغې X د ښځې د X سره يو ځاې شي، نتيجه به يې XX يا انجلۍ وي ، او که د هغې Y د ښځې د X سره يو ځاې شي، نتيجه به يې YX يا هلک وي.

د مور په رحم کې د جنين وده او تکامل

د انسان وده يوه دوامداره پروسه ده په کوم کې چې واحده القاح شوې حجره يا نطفه په دوو ، څلورو ، اتو ، شپاړسو ، دوه ديرشو او نورو حجراتو بدليږي. او ددغه تقسيم، پرمختللي بدلون، هجرت، ودې او توپير له لارې د ګڼو حجراتو او انساجو په لرونکي انسان بدليږي:

- د القاح نه يوه هفته وروسته نطفه رحم ته هجرت کوي او د هغې په پوښ کې ځاې په ځاې کيږي. د ودې پدې ډير حساس او مهم پړاو کې هغه د رشيم يا embryo په نامه يادېږي. پدې پړاو کې چې ۸ هفتې دوام کوي، وده ډيره چټکه وي، سر، غوږونه، پوزه، سترګې او خوله جوړيږي، لاسونه او پښې څرګنديږي.
- د اتو اونيو وروسته رشيم د انسان په بڼه پيژندل کيداې شي، او د جنين يا fetus په نامه يادېږي. پدې پړاو کې حياتي غړي لکه زړه، سږي او دماغ انکشاف او وده کوي. پدې پړاو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم وده چټکه وي او د زیږیدو تر وخته وزن په اوسط ډول تر ۷ پونډه یا ۳ کیلوګرامه پورې زیاتیږي.

دعلمي څېړنو او قرآني ارشاداتو سمون

دنن نه ۱۴۰۰ کاله مخکې، کله چې نه خومایکروسکوپ اختراع شوې ؤ، نه ښځینه جنسي حجرات کشف شوي ؤ، او نه هم د نوو عصري معلوماتو نښې نښانې څرګندېدې، قرآن کریم په مختلفو برخو کې د امبریولوژۍ یا انساني embryo او جنین د مطالعې او پیژندنې په هکله داسې مفصله او دقیق معلومات ورکړي چې نن یې په لویدیزه نړۍ کې ددې علومو پوهان هک پک کړیدي. راشۍ چې د بیلګې (نمونې) په توګه لاندنیو مثالونو ته ځیر شو:

- د سپرم د یوه څاڅکي نه د انسان جوړیدنه: **مِن نُّطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ** (د عبس سورۀ، ۱۹ آیت)؛ **أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِّن مَّنِيٍّ يُمْنَى** (د القیامت سورۀ، ۳۷ آیت)
- د نارینه او ښځې د ترشح شوي مایعاتو د مخلوط نه د انسان خلق کیدل: **خَلَقَ الإِنسَانَ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ** (دالنحل سورۀ، ۴ آیت)
- د مور په رحم کې د نطفې ځای په ځای کیدل: **ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ** (دالمؤمینون سورۀ، ۱۳آیت)

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د رحم په ديوال پورې د نطفې ځوړنديدل، او د هغې نه د هډوکو جوړول او په غوښې د هغې پټول (پوښل): ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ (دالمؤمينون سورۀ، ۱۴آيت)
- دمور په رحم کې د تيارو په دريو پردو کې، يو پر بل پسې، پړاو په پړاو د انسان جوړيدنه: يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِن بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ (دالزمر سورۀ، ۶آيت)

د دريو پردو تياره اکثره اوسني مفسرين د ګيډې ديوال، رحم او هغه کڅوړه ګڼي چې جنين په کې پروت وي. په زړه پورې خو لا داده چې دا هره پرده په خپل وار د دريو طبقويا پردو نه جوړه شويده-د ګيډې دديوال درې مختلفې عضلې، د رحم جوړوونکي درې طبقې او د امنيوتيک اوبو د کڅوړې درې طبقې. د مور په رحم کې د جنين د ودې او انکشاف په اړه پورتني قرآني ارشادات د نني عصري علومو د تشريحاتو سره بشپړ مطابقت لري♦

(c) ketabton.com: The Digital Library

شنډتوب یا عقامت

شنډوالي یا عقامت دنړۍ په مختلفو هیوادو ، په خاصه توګه مخ په انکشافه هیوادو کې بیلابیلې روحي او ټولنیزي ستونزې او لانجې راپیداکړیدي. له بده مرغه دشنډوالي او اولاد د نه لرلو ستونزې زمونږ د افغاني ټولنې یو شمیر ښځې هم په خپل کورني او شخصي ژوند کې د ناوړه فزیکي چلند ، تاوتریخوالي، بې توجهی، ټولنیز/اقتصادی محرومیت، بیلتون او طلاق سره مخامخ کړیدي.

شنډوالې څه ته ویل کیږي؟

شنډوالې د تناسلي سیستم یوه ناروغي ده په کومه کې چې د نسل د پیداکولو ابتدایي وظیفه سرته رسیدلاې نشي. په بله ژبه، شنډوالي په طبیعي توګه د امیدوارۍ د قابلیت نشتوالي ته ویل کیږي. هغه ښځې هم شنډې ګڼل کیږي. کومې چې حمل اخیستلاې شي خو د حمل د مودې دپوره کولو نه مخکې په مکرر ډول زیان (سقط) کوي. دا یواځې دښځو ستونزه نده. پدې ناروغۍ نارینه او ښځې دواړه په مساوي توګه اخته کیداې شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګڼ شمیر ښځې، که وغواړي نو د واده نه وروسته په لومړیو شپږو میاشتو کې امیدواره کیدای شي. په اوسط ډول په سلو کې اتیا جوړې د یوه کال، او په سلو کې نوي تنه ددوو کلونو په موده کې حمل آخلي. تر دې وروسته د امیدوارۍ د مخنیوي د طریقو د استعمال نه پرته او کوښښ سره سره نه امیدواره کیدل، د اندیښنې وړ ګڼل کیږي او روغتیایي مرستې ته اړه لري.

څرنګه چې دعمر په زیاتیدو سره په ښځو کې د امید د اخیستلو امکانات په طبیعي توګه کمیږي، نوکه چیرې د ښځې عمر د **۳۵** کلونو نه زیات وي، او تر شپږو میاشتو پورې امیدواره نشي، نو روغتیایي مرستې ته به اړه (ضرورت) ولري.

دعقامت یا شنډوالي علتونه

د نسل د بقا او امیدوارۍ په مغلقه او کړکیچنه پروسه کې په ښځې او میړه پورې مربوط مختلف عوامل رول لوبوي. تقریباً په سلو کې لس واده شوې جوړې د شنډوالي د ستونزې سره مخامخ کیدای شي. ځیرنو ښودلې چې دا په سلو کې **۳۵** په نارینه، **۳۵** فیصده په ښځې، ۲۰ فیصده په دواړو پورې اړه لري، او د پاتې لس فیصده شنډوالي علت معلوم ندي.

په طبي ادبیاتو کې شنډوالې په لومړني او ثانوي ډولونو ویشل کیږي. په لومړني ډول کې دواده او یوه کال کوښښ نه وروسته هیڅ امیدواري پیښه شوي نه وي. په ثانوي ډول کې یو یا څو ځل

(c) ketabton.com: The Digital Library

اميدواري منځ ته راغلې وي، خو د زيان په وجه ژوندي ماشوم پيدا شوې نوي.

د ښځو په شنډوالي کې لاندني عوامل برخه لرلای شي:

- د هورمونونو د انډول (بيلانس) خرابوالې. د ډيرې مودې دپاره د حمل د مخنيوي د درملو استعمال، روحي فشارونه، چاقي او يا د وزن ډير کموالې د هورمونونو انډول خراب او مؤقتي شنډوالې منځ ته راوستلای شي. د وخت نه مخکې د مياشتني عادت بنديدل هم شنډوالې منځ ته راولي.
- د تخمدانونو نه رحم ته د هگۍ په انتقال کې ستونزي لکه د نفيرونو (Fallopian Tubes) بندوالې، کوم چې اکثرأ د مکروبي ناروغيو او جنسي تماس له لارې خپريدونکو جراثيمو له امله منځ ته راتلای شي.
- د القاح په منځ ته راتگ کې ستونزې، لکه درحم په غاړه کې په طبيعي ډول جوړيدونکي افرازات، کوم چې هگۍ ته د رسيدو نه مخکې سپرم وژني.
- په رحم کې د القاح شوې هگۍ يا نطفې د کرل کيدو يا ټومبل کيدو ستونزې چې د مکروبي ناروغيو، هورمونونو د کمښت او يا تومورونو له امله منځ ته راتلای شي.

دنارينوو په شنډوالي کې لاندني عوامل برخه لرلای شي:

- د سپرمو په جوړيدو کې ستونزه چې د سگرټو او شرابو د استعمال، ځينو درمو، تنگو جامو دا آغوستلو، اوږدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مودې ناروغیو او بلوغ نه وروسته دکله چرک (بغوټو یا Mumps) په شان مکروبي ناروغۍ.

- د علاج د ځینو ډولونو لکه جراحي عملیاتو، ځینو طریقو او سرطان د درملو (کیمو تراپۍ) استعمال.
- د مغزو د ځینو تومورونو له امله د هورمونونو ستونزې.
- په ارثي ډول پیښیدونکې جینیټیکې ستونزې.

په ښځو کې د شنډوالي د علتونو په خلاف، په نارینوو کې د شنډوالي علتونه په آسانۍ سره پیژندل کیداې نشي.

د شنډوالي د علاج لارې چارې

دشنډوالي په هکله ځینې خلک وایي چې دا گواکې د خدای (ج) رضا ده او باید چې غاړه ورته کیښودل شي. خو دوې دا هیروي چې عقامت یوه ناروغي ده او د نورو ناروغیو په شان د هغې د علاج لټول د مسلمانانو وظیفه ده. د روغتیایي علومو په پرمختگ سره د شنډوالي په تشخیص، د هغې د علت په پیداکولو او علاج کې هم پرمختگ شویدئ. نن سبا دشنډوالې په سلو کې له ۸۵ نه تر ۹۰ پورې پیښې د عصري درملو او جراحۍ په مرسته د علاج وړ دي. که چیرې د علت پیداکول ممکن نه وي، او یا هم ناروغي د علاج وړ نه وي، نو بیا د عصري ټکنالوژۍ نه مرسته تر لاسه کیداې شي.

د شنډوالي په علاج کې د لاندنیوطریقو نه گټه اخیستل کیداې شي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

أ. درمل، کوم چې تخمدانونه تحریک او د ښځینه هګیو پخولو سره مرسته کوي.
ب. جراحي عملیات، ترڅو بند شوي نفیرونه یا هغه ټیوبونه بیرته آزاد کاندي، کوم چې د تخمدانونو او رحم تر منځ غزیدلې دي.
ج. مصنوعي القاح.
د. دټکنالوژۍ په مرسته امیدواري، یا د علاج هغه لارې چارې په کومو کې چې په لابراتوار کې د القاح په مناسبو شرایطوکې خاصو طریقوسره د ښځې تخمه د هغې د میړه د سپرم سره القاح او څو ورځې وروسته رحم ته نقل کیږي.

دنوې ټکنالوژۍ په مرسته د شنډوالي علاج

د شنډوالي د ستونزې دپاره ورځ په ورځ ګڼ شمیر خلک د طبي علاج او نوې ټکنالوژۍ نه مرسته غواړي. مونږ به لومړې دنوې ټکنالوژۍ په مرسته د علاج په عامو، موجودو طریقو او بیا دهغوې په هکله د مسلمانو ډاکټرانو او فقهې د پوهانو په دریځ رڼا واچوو.

1. مصنوعی القاح یا **Artificial Insemination**. دا یوه ډیره پخوانۍ ساده، بې درده او چټکه طریقه ده، چې ناروغ پکې د نیم ساعت استراحت نه وروسته کور ته تللای شي. لکه چې د نوم نه یې څرګنده ده، د طبیعي وسیلې په ځای، پدې طریقه کې د نارینوو سپرم په مصنوعي توګه د ښځې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحم ته پیچکاري کیږي. ویل کیږي چه په څوارلسمې پیړۍ کې به عربي قبایلو د خپلو دښمنانو اسپې د اسونو په تیټ ذات حامله کولې. په ۱۸۹۰ کلونو کې یوه روسي ساینس پوه د لومړي ځل دپاره ددې طریقې نه د ښه او اصلاح شوی ذات د څاروو د نسل د پیدا کولو دپاره کار واخیست. وروسته بیا د هغې نه د ځینو ژوو د نسل د ختمیدو دمخنیوي دپاره هم استفاده وشوه. په انسانانو کې د مصنوعی القاح څخه د استفادې لومړۍ ثبت شوې پیښه په ۱۷۹۰ کال کې دیوه سکاټلیندی طبیب لخوا د هغې ښځې علاج ؤ چې میړه یې د ادرارو د نالۍ په معیوبیت اخته ؤ. نن د علاج ددغې طریقې نه د هغو ښځو د امیدواره کیدو دپاره کار آخیستل کیږي چې مړونه یې د نامه نه ښکته فلج وي او یا د تناسلي سیستم په معیوبتونو اخته وي.

2. د رحم نه بهر القاح یا **Invitro Fertilization**. دا طریقه چې د Test-tube Baby په نامه هم یادیږي، یوه حیاتی طبي (biomedical) طریقه ده. دا طریقه عموما د هغو کسانو د پاره استعمالیږي په کومو کې چې د ځینو ستونزو او ناروغیو له امله د میړه سپرم د ښځې تخمې د القاح دپاره رسیدلاې نشي.

پدې طریقه کې (دتبیض په وخت کې) د ښځې د تخمدان نه پخې شوې هګۍ اخیستل کیږي او د هغې د وجود نه بهرپه لابراتوار کې د هغه د میړه د سپرمو سره یوځای او د القاح او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ودې نه وروسته د ښځې رحم ته نقل کیږي. پدې توګه هغه ښځې چې په عادي علاج سره حمل آخیستلای نشي، د طبي ټکنالوژۍ په مرسته د نورمالې امیدوارۍ او اولاد د لرلو هیلې ته رسیدلاې شي.

دنوې ټکنالوژۍ د نوښت نه په استفادې سره نن سبا د امیدواره کیدو دپاره په خاصه توګه په ښځو کې د عمر د زیاتوالي مانعه هم له منځه تللې ده، او زړې ښځې هم د ځوانو ښځو د بخښل شوو تخمو په مرسته امیدواره او د اولاد خاوندان کیداې شي.

3. د کرايي رحم نه استفاده یا **Surrogacy**. دنوې ټکنالوژۍ په مرسته د کرايي مور یا کرايي رحم نه په استفادې سره د اولاد راوړل یوه خورا نوې طریقه ده. کرايي مور هغې ښځې ته ویل کیږي چې د بې اولاده جوړې دپاره دهغوې د اولاد راوړلو سره موافقه کوي. د بل چا د اولاد د قبلونې (ساتنې یا adoption) په خلاف، د کرايي مور په طریقي کې چې په ډیرو مواردو کې په تجارتی بڼه د پیسو په بدل کې ترې استفاده کیږي، د ښځې سره قرارداد کیږي چې دبلې جوړې دپاره حمل واخلي او ماشوم راوړي.

دنوې ټکنالوژۍ نه راپیدا شوې ستونزې

دساینس او طبابت پرمختګ او د امیدوارۍ دپاره د عصري ټکنالوژۍ څخه استفاده که له یوې خوا ګڼ شمیر کورنیو ته ګټه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسولې شي، نو له بلې خوا هغې سره ګڼ شمیر مهمې طبي، قانوني، اخلاقي اوشرعي ستونزې هم منځ ته راتلای شي.

د ستونزو په لړ کې د هدیه شوو تخمو استعمال، د ماشوم د هویت اونسب د خوندي ساتلو مسئله، د پاتې شوو القاح شوو هګیو د سرنوشت او قانونی حیثیت مسئله، په یوه وخت د زیاتو ماشومانو زیږیدل او دهغې له امله د بې مودې ماشومانو او مربوطو روغتیايي ستونزو زیاتوالې، د مورد عمر د زیاتوالي له امله پیښیدونکي ستونزې، د علاج ملا ماتوونکي مصارف (کوم چې د ډیرو کسانو د قدرت نه بهر دي)، او د مړه شوي سړي د سپرمو راویستل او وروسته د امیدوارۍ دپاره د هغې ساتل، د مثال په توګه یادولای شو.

د مسلمانو ډاکټرانو او فقهې د پوهانو نظریات

په اسلام کې د خلکو د نسب خوندي کولو او ساتلو ته خاصه پاملرنه شویده، له همدې کبله د عدت په موده کې د ښځې سره نکاح کول او یا د بل چا څخه د امیدوارې شوې ښځې سره نکاح حرامه ګڼل کیږي. داوسنۍ زمانې د روغتیايي ستونزو د علاج دپاره د نوې ټکنالوژۍ د استعمال په هکله په کویت کې د طبی علومود اسلامی اداری د لومړني سیمینار ګډون کوونکو مسلمانو ساینس پوهانو، او د فقهې علماوو، او همدا شان د اسلام له نظره د منل شوو طریقو د څیړلو په هکله په ۱۹۸۷کال کې د اسلامي فقهاوو دریم مجلس (Symposium) ځینې سپارښتنې کړیدي، چې لنډیز یې په لاندې ډول دئ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په مصنوعي القاح کوم بندیز نشته، خو د شریعت له مخې د ښځې د پاره پرته له خپل میړه د بل چا د سپرمو آخیستل حرام دي. دا ځکه چې دې سره د ماشوم هویت مغشوش کیږي او په نتیجه کې یې قانوني، اخلاقي او روحي ستونزي منځ ته راځي. د طلاق او مرګ نه وروسته د پخواني میړه د سپرمو نه استفاده هم جایزه نده.
- که چیرې د شنډوالي د علاج د نورې طریقې لکه درمل او د جراحۍ عملیات نتیجه ورنکړي، نو په اسلام کې د وجود نه بهر القاح یا invitro fertilization روا ده، خو پدې شرط چې د ښځې او میړه دخپلو تخمو او سپرمو څخه پکې استفاده وشي. د بل چا د بخښل شوو تخمو او سپرمو نه استفاده روا نده.
- په اسلام کې د اولاد راوړل د واده (نکاح) په صورت کې روا دي، او په نکاح کې قرارداد ددوو کسانو (ښځې او میړه) تر منځ دئ. نو ځکه د ټکنالوژۍ په مرسته د اولاد راوړل یوازې د واده شوې ښځې او میړه تر منځ روا دي. د اسلام له نظره دبلې ښځې په رحم کې د القاح شوې هګۍ په کرلو یا د کرایي مور او کرایي رحم نه په استفادې بندیز لګیدلای دئ او داډول امیدواري شرعي نه ګڼل کیږي.
- دالقاح شوو هګیو ساتل یوه اخلاقي لانجه رامنځته کړیده. ښه خو به دا وي چې د امکان په صورت کې یوازې داړتیا په اندازه هګۍ القاح او تر هغې زیاتې جوړې نکړای شي. امید دئ د ساینسي تحقیقاتو په نتیجه کې په راتلونکي کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اضافي هګیو ساتل او د اړتیا په وخت کې د هغې نه استفاده ممکنه شي.

- که چیرې اضافي هګۍ موجودي وي، نو د ډیرو پوهانو په عقیده د شریعت له نظره دا هګۍ په رحم کې تر ځاې په ځاې کیدو دمخه کوم ارزښت نلري او په له منځه وړلو کې یې کوم ممانعت نشته. خو ځینې نور بیا په دې عقیده دي چې القاح شوې هګۍ ځکه ارزښت لري چې دا د انسان په پیدا ایښت کې لومړې پړاو دئ، نو دهغې د له منځه وړلو، د ساینسي څیړنو دپاره د هغې د استعمال او په طبیعي توګه تر مرګه د هغې د پریښودلو په منځ کې د انتخاب په وخت کې به دغه وروستۍ طریقه ځکه غوره وي چې په هغې کې په څرګنده په ژوند یقیني تیري نه لیدل کیږي♦

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امیدوارۍ مخنیوې (Contraception)

په اسلام کې کورنۍ زیات ارزښت لري او ماشومان د خدای نعمت او تحفه ګڼل کیږي. څرنګه چې په اسلام کې د واده نه پرته جنسی تماس منع دئ، نو طبیعي ده چې د امیدوارۍ د مخنیوی په هکله بحث په واده شوی ښځې او میړه پورې اړه لری.

د امیدوارۍ د مخنیوي تاریخچه:

دامیدوارۍ د مخنیوی مفکوره کومه نوې مفکوره نه ده، خلکو د زرهاوو کلونو راهیسې د هغې کوښښ کړی. په پخوا زمانو کې څومره چې د وجود د جوړښت او وظایفو په هکله د انسانانو معلومات زیاتیدل، هومره هم د امیدوارۍ د مخنیوی دپاره طریقې راپیداکیدې لکه د واده ځنډول ، د اوږدې مودې دپاره ماشوم ته د شیدو ورکول، د باروری په وخت کی د کوروالی او جنسی نژدیوالی نه ځان ساتل اونور. ددې تر څنګ د ځینو درملو ، پرهیز او نورو وسیلو نه هم کار آخیستل شویدئ. د میلاد نه ۲۷۰۰ کاله پخوا لیکل شوې هغه طبي چینایي اسناد چې لا تر اوسه پاتی شویدي، څرګندوی چې په هغه زمانه کې هم خلکو د خپلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوښې سره سم د نسل د پیدا کولو لیوالتیا درلوده. د پاپیروس د بوټو نه جوړ شوي په لومړنیو مصری طبی کاغذونو لیکل شوی د امیدوارۍ د مخنیوی نسخې هم تر لاسه شویدي، دمثال په توګه، د میلاد څخه ۱۸۵۰ کاله پخوا دکاهون د پاپیروس نسخې.

اسلامي طب او د امیدوارۍ مخنیوې

په اسلامي طب کې هم د پیړیو راهیسې د امیدوارۍ د مخنیوی طریقې استعمال شویدي. ابن سینا په خپل کتاب "قانون" کې د امیدوارۍ دمخنیوي دپاره د (۲۰) شیانو لست ذکر کړیدئ. اسلامی فیلسوف او طبیب ابوبکر محمد بن ذکریا رازی هم په خپل مشهور "کتاب الحاوی فی ا لطب" یا "په طب باندې جامع کتاب" کې د امیدوارۍ د مخنیوی دپاره (۱۷۶) شیانو ته اشاره کړیده، او د نورو عواملو په څنګ کې یې د مور روغتیا، د مور دښکلا او اقتصادی دلایلو ذکر کریدي.

د امیدوارۍ د مخنیوي دطریقو ډولونه

د مصنوعي او طبیعي طریقو د استعمال څخه په امیدوارۍ او د هغې د وخت په هکله مرسته ترلاسه کیدای شي. البته د طریقو ډولونه ډیر دي او هره طریقه یې په جلا ډول کار کوی. په دغه طریقو کې تر اوسه لا یوازې د پوکڼیو او جراحي عملیاتو له لارې د شنډولو دوه طریقې د نارینوو دپاره، او نورې ټولې یې د ښځو دپاره دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

أ. دخنډ یا مانعي طریقه: پدې طریقه کې د پوکڼیو، دیافراګم، د رحم د غاړې د پوښ او نورو شیانو څخه استفاده کیږي، کوم چې د ښځې او میړه د تخمو د یوځاې کیدو په لاره کې خنډاو مانعه پیښوي.

ب. هورموني طریقه: پدې طریقه کې د ګولیو یاپیچکاریو او ټومبلو په وسیله د هورمونونود استعمال له لارې د ښځو په وجود کې د هورموني انډول یا بیلانس په بدلون سره د امیدوارۍ مخنیوې کیږي.

ج. میخانیکي طریقه: پدې طریقه کې د رحم دننه د الاتو په ایښیدو سره په رحم کې داسې بدلونونه راځي چې د امیدوارۍ مخنیوې کوي.

د. طبیعي طریقه: د حمل د اخیستلو په ورځو یا د بارورۍ په وخت کې د کوروالې یا جنسي تماس نه د ځان ساتنې په شان تدابیر په طبیعي توګه د امیدوارۍ مخه نیسي.

ه. جراحي طریقه: پدې طریقه کې د جراحي عملیاتو په وسیله په ښځو او نارینوو کې د تخمو د انتقال ټیوبونه یا نلونه بندیږي. د امیدوارۍ دا طریقه د تل دپاره ده او د شنډوالي سبب کیږي.

و. بیړنۍ یا عاجله طریقه: لکه چې د نوم څخه یې څرګندیږي دا طریقه د امیدوارۍ د نورو طریقو د نه استعمال او یا د کار د نه کولو په صورت کې د سملاسي اغیزې دپاره استعمالیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا د امیدوارۍ مخنیوي ته په اسلام کې اجازه شته؟

دانسانی ژوند د مختلفو اړخونو په هکله مسلمانان دخپلو پوښتنو دځواب دپاره د پوهې او معلوماتو درې سرچینې لري. لومړې قران، دوهم د پیغمبر (ص) وینا (حدیث) او عمل (سنت)، او دریم د اسلامي فقهاوو اجتهاد.

- په قرآن شریف کې د امیدوارۍ د مخنیوي په هکله کومه اشاره شوې نده خو د امیدوارۍ د مخنیوی مخالفین ډیر ځله د " وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْءًا كَبِيرًا " آیت ته اشاره کوي او هغه د ماشومانو د وژلو په څنګ کې د امیدوارۍ په مخنیوي بندیز ګڼي. د ولادت د پلان کولو پلویان وایي چې دا ډول تفسیر سم ندئ.
- د ګڼ شمیر احادیثو څخه داسې څرګندیږي چې پیغمبر (ص) د امیدوارۍ په مخنیوی خبر ؤ او په خاصو حالاتو کې یې تائیدول.
- داسلامي فقهې پوهان، د طبي ساینس اسلامي اداره او د شمالي امریکې اسلامي طبي ټولنه، د مور دروغتیا، ټولنیزو، اقتصادي او نورو دلایلو په ګډون دګڼو دلایلو په وجه د واده شوو جوړو لخوا د امیدوارۍ د مخنیوي د طریقو د استعمال سره موافقه لري، پدې شرط چې دښځې او میړه دواړو خوښه پکې شامله وي، استعمالیدونکې طریقې بیرته په شاتلونکې وي (د تل دپاره د عقامت سبب نشي)، او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

روغتیا ناوړه اغیزه ونلرئ. دوې د هغو طریقو ملاتړ نکوي، کوم چې د بې مودې ماشوم د زیان (سقط) سبب کیږي.

په ښځو او یا نارینوو کې د جراحي طریقو استعمال په انفرادي کچه د ښځې او میړه دواړو په خوښه یواځې هغه وخت د منلو وړ دئ چې:

- د امیدوارۍ له امله د ښځې روغتیا ته سخت خطر د پیښیدو امکان وي.
- د مخنیوي نورې طریقې یا کار ونکړي او یا په روغتیا ناوړه اثرات ولري.
- د ښځې، میړه او یا دواړو ارثي ( ) ناروغي جنین ډیر خطر سره مخامخ کړي.

د زیاتو معلوماتو او منابعو دپاره ولولئ:

- پاک قرآن د بنی اسرائیلو (۱۷) سوری ۳۱ آیت
- پاک قرآن د الانعام (۲) سوری ۱۵۱ آیت
- د شمالي امریکې د اسلامي طبي ټولنې د اسلامي طبي اخلاقو سند
- د طبي ساینس د اسلامي ادارې اسناد ♦

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلونینګ یا د ورته شیانو جوړول

کلونینګ چې په عربي کې انتنساخ ترجمه شوی د نن ورځې یوه ګرمه اومهمه موضوع ده . دې موضوع ته هغه وخت دنړیوالو زیاته پاملرنه جلب شوه کله چې په ۱۹۹۷ کال کې په سکاټلند کې د دیوې تجربې په ترځ کې د یوې ګډې (میږې) د وجود یوې حجرې ته وده ورکړشوه او د "ډالي " (Dolly) په نامه په یوی بلې داسې ګډې بدله شوه چې د فزیکی اوارثی خواصو له پلوه اصلی ګډې ته ورته وه.

کلونینګ څه ته وائي؟

کلون (Clone)په اصل کې یوه یوناني کلیمه ده چه د ورته یا مشابه معنی لری او کلونینګ (Cloning) هم د ورته یا مشابه شئ جوړولو ته وائی. په ژوند پوهنه یا بیالوژی کې هم کلونینګ د یوه ژوندی موجود څخه د بل ورته موجود جوړولو ته ویل کیږی. ساینس پوهان دکلون اصطلاح دهغو مختلفو اوښتونونو او بدلونونو دپاره استعمالوی په کومو کې چه د بیولوژیکی موادو کټ مټ کاپی یا ژینیتیک نقل اخیستل کیږي. د کلون اصطلاح د لومړي ځل دپاره په ۱۹۰۳ کال کې د "هربرت وبر " په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نامه يوه آلماني ګياه پيژندونکي د مکروبونو په شان هغو ژونديو موجوداتو دپاره استعمال کړه کوم چې په غير جنسي توګه زيږنده کوي. د يادونې وړ ده چې يو ګڼ شمير نباتات او ساده حيوانات پرته لدې چې د نسل د بقا دپاره نورو نباتاتو او حيواناتو ته اړه ولری ، له غير جنسی لاری زيږنده کوي او خپل نسل توليدوي.

د کلونينګ تاريخچه

له دوه زره (۲۰۰۰) کلونو راپدې خوا انسانان د پيوند کولو او قلمو له لاری د بوټو او نيالګيو په غير جنسي توليد بوخت دي. دعصري لابراتوارونو په رامنځ ته کيدو سره په **۱۹۵۸** کال کې د "ستيوارد " په نامه يوه ساينس پوه ګازره (زردکه) درسيدلې (بالغې) واحدې حجرې څخه د هورمون لرونکو موادو په کلچر کې کلون کړه. په **۱۹۶۴** کال کې "جان ګوردون" لومړنۍ حيواني حجره کلون کړه. شل کاله وروسته دهمدې طريقې څخه په استفادې سره ساينس پوهانو په سويس او امريکې کې په برياليتوب سره موږکان کلون کړل.

د حجراتو مختلف ډولونه

د ژونديو موجوداتو ټول حجرات د جنسی حجراتو د يوځای کيدو يا القاح شوې هګۍ د تقسيمي دو څخه منځ ته راځي. دا حجرات مخکې لدې چې د خاصو کارونو دپاره په اختصاصي بيلابيلو حجراتو يا (Somatic Cells) بدل شي، دتنې يا ريښې د حجراتو (Stem Cells) په نامه ياديږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختصاصي حجرات (Somatic Cells): د وجود حجرات د نارینوو او ښځینوو د جنسي حجراتو نه پرته ټول د سوماتیکو حجراتو څخه جوړ شویدي. د سوماتیک کلیمه د یوناني کلیمې سوما نه اخیستل شوي چې د وجود یا ځان معنی ورکوي. دا حجرات د وجود د مختلفو غړو انساج جوړوي لکه د پوستکې، هډوکو، اعصابو، عضلاتو په شان انساج. کله چې تاسو خپل لاس پرې کړئ نو بیا همدا تخصصي حجرات د هغې د جوړولو او ترمیم دپاره نور ورته حجرات جوړوي.

دتنې یا ستېم حجرات (Stem Cells) په ژوندیو موجوداتو کې هغه حجرات دي چې د ویشلو له لارې د ځان د نوي کولو او په مختلفو اختصاصي حجراتو د بدلیدلو قابلیت لري. د تي لرونکو ژوو د تنې حجرات دوه مهم ډولونه لري:

- دتنې جنیني حجرات (Embryonic Stem Cells) یا هغه حجرات چې د جنین د ودې په لومړنیو مرحلو کې (دالقاح شوې هگۍ څخه ۴-۵ ورځې وروسته کله چې ۵۰-۱۵۰ حجرې جوړې شوي وي)، منځ ته راځي او بیا وروسته ترې د وجود بیلابیل انساج جوړیږي. تر څه وخت دمخه د تنې جنیني حجرات، د تنې د حجراتو د حاصلولو او ترلاسه کولو یواځنۍ منبع وه. او د هغې دترلاسه کولو دپاره به جنین له منځه وړل کیده. خو تیرکال جاپاني ساینس پوهانو یوه داسې طریقه کشف کړه د کوم په مرسته چې د انسان د پوستکي دعادي حجرې څخه د تنې د جنیني حجراتو په شان کار اخیستل کیږي. ددې طریقې په رامنځ ته کیدو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د تنې د حجراتو د څیړنو په برخه کې د یوه مهم اخلاقي انتقاد دپاره د حل لاره پیدا شوه.

- د تنې لوې او بالغ حجرات چې د وجود په مختلفو برخو کې پیدا کیږي او د ویشل کیدو له لارې مړه او زیانمن شوي حجرات بیا جوړوي. پدې وروستیو وختو کې پدې برخه کې یو ستر پرمختګ په پلاستیک جراحی کې د دا ډول حجراتو نه کار اخیستل ؤ. ډاکټرانو د لومړې ځل دپاره وکړای شو چې د وازګې یا غوړو د یوې حجرې په مرسته دیوې ښځې د سینې هغه نیمګرتیا او نقص له منځه یوسي کوم چې دیوې سرطاني غوټې د لرې کولو له امله منځ ته راغلې ؤو.

د "تنی" دحجراتو (Stem Cells) اهمیت او رول

د تنې حجرات دروغتیائي څیړنو او انسان د ودې د څرنګوالي په پلټنو کې زیات ارزښت لري. ددې حجراتو څخه د انسان دوجود دهر ډول اختصاصي حجراتو د جوړیدو دپاره کار اخیستل کیدای شي. ګڼ شمیر څیړونکي هیله لري چې یوه ورځ وکولای شي د تنې د حجراتو په مرسته د زړه ، الزایمر او سرطان په شان ناروغیو علاج وکړي، او د ناروغه او ناقصه غړو د پیوند دپاره کار واخلي.

د کلونینګ تخنیک

په کلونینګ کې د یوې حجرې ارثي معلومات چې د هستې په جینونو کې وي، د اسې حجری ته نقل کیږي چه له ارثي معلوماتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خالي شوي وي، او په نتيجه کې يوه داسې حجره منځ ته راوستل کيږي چې د ودې او کرلو وړ وي. لکه څنګه چې د هګيو حجرات د يوه نوي مکمله ژوندي موجود د جوړولو قابليت لري، همدا شان دغه حجرات چې يوشان جينونه لرى، د يوه نوي، مکمله ژوندي موجود د جوړولو قابليت لرلاې شي. د "ډالي" نه مخکې ټولې ګډې به په طبيعي توګه دمور او پلار د تخمو د يوځاى کيدو نه راپيدا کيدلې، ډالي لومړنى تى لرونکى ژوې ؤو چې يواځې ديوې هستې د حجرې نه په مصنوعي توګه جوړ شو.

هسته د حجراتو د مغزو په شان وي، يوه احاطه شوې ډبه چې ديوه ژوندي موجود د جوړيدو دپاره د حجرې د اړتيا وړ ټول معلومات لري. دا معلومات د "ډي اين اى" (DNA) په بڼه کې وي . دا چې مونږ يوتربله بيسارې توپير لرو، له همدې امله دئ چې "ډي اين اى" مو سره توپير لري.

د مصنوعي القاح سره د کلونينګ توپير

کلونينګ د مصنوعي القاح سره، په کوم کې چې د نارينه تخم په مصنوعى توګه د ښځينه هګۍ سره يوځاې کيږي، توپير لري. په کلونينګ کې د کلون شوي ژوي ارثي خواص د مور او پلار دواړو څخه د اخيستل شوو خواصو د احتمال په خلاف، کټ مټ د هغه يوه ژوى په شان وي، چې د حجرې نه يې استفاده شوي وي. د يادونې وړ ده چې په طبيعي ډول هم کلونينګ پيښيدلاې شي، مثلاً سره ورته غبرګوني . دا سره کټ مټ ورته زيږيدلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړې هغه وخت منځ ته راځي چې القاح شوې هګۍ چې د زايګوټ په نامه هم يادېږي، د جنين په دوو حجرو د تقسيمېدلو په وخت سره جلا او په دوو بېلو حجرو بدلې شي. دا حجرات بيا هريو جلا-جلا وده کوي او په دوو سره ورته غبرګونو بدلې شي.

د کلونينګ مختلف ډولونه

لکه چې دمخه ذکر شول، کلونينګ يوه عامه اصطلاح ده چې پخوا به د بيولوژيکي موادو د کاپي کولو يا نقل کولو دپاره استعماليده. کله چې په مطبوعاتو او خبرونو کې د کلونينګ په هکله مطالب خپاره کيږي نو اکثره ددوې هدف يوازې يو ډول کلونينګ وي چې هغه بيا توليدونکې (Reproductive) کلونينګ دئ. خو د کلونينګ نور ډولونه هم شته، او د کلونينګ تکنالوژی د نورو ژونديو موجوداتو د ارثي يا جنتيک غبرګونی د جوړولو نه پرته د نورو اهدافو دپاره هم استعماليداې شي. دکلونينګ ځينې ډولونه په لاندې ډول دي:

أ. د "ډي اين ای" DNA کلونينګ: دا ډول کلونينګ د موليکولی کلونينګ او د جينونو دکلونينګ په نامه هم يادېږي. دا تکنالوژی د ۱۹۷۰ کلونو راهيسی موجوده او د ځانګړو موجوداتو د جينونو دخيړلو دپاره ترې په لابراتوارونو کې کار آخيستل کيږي.

ب. بيا توليدونکې (Reproductive) کلونينګ: دا ډول تکنالوژي د هغو ژوو يا څاروو د توليدولو د پاره استعماليږي چې د حجراتو "ډي اين ای" يې سره يو شان وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډالي په نامه ګډه د کلونينګ د همدې طريقې له لارې توليد شوه.

ج. دناروغيو د علاج دپاره کلونينګ: دا ډول کلونينګ د تحقيقاتو او څېړنو دپاره استعماليږي، په کوم کې چې د انسان د ودې او ناروغيو د علاج دپاره د "تنې" حجرات يا Stem Cell حاصليږي.

د کلونينګ په هکله دمسلمانو ډاکټرانو او اسلامی فقهې د اکادمۍ دريز

داسلامي فقهي د اکادمۍ د ۱۹۹۷ کال په مجلس کې چې د اسلامي نړۍ د مختلفو برخو د ۱۲۵ استازو په ګډون جوړ شوې ؤو د نورو موضوعاتو په ګډون دکلونينګ په موضوع هم بحث شوئ ؤو. پدې کنفرانس کې د اسلامي علماؤو، طبيبانو او فقهاؤو له نظره د کلونينګ په هکله دوه مسئلې وڅېړل شوې:

1. آيا کلونينګ سره په هغه اسلامی عقيده کې کوم شک پيداکيدای شي چې خدای (ج) د موجوداتو خالق او پيداکوونکې ګڼي؟
2. آيا کلونينګ ته اجازه ورکړ شي او که نه؟

د اسلامي فقهي اکادمۍ په کويت کې دمسلمانو ډاکټرانو اداری سره د يوه مقدماتی کنفرانس په هکله تماس ونيو او بيا يې موضوع د اکاډمۍ په مجلس کې وڅېړله. دې مجلس ته طب پوهان هم رابلل شوي ؤو، چا چې اکاډمۍ ته د کلونينګ د جريان او مفهوم په هکله معلومات ورکړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړۍ موضوع په هکله ټولو موافقه درلوده چې کلونینګ د موجوداتو د خلقت په هکله اسلامي عقیدي کې شک نه پیدا کوي. پاک الله د کایناتو خالق دئ، خو پدې نړۍ کې یې د علت او معلول نظام جوړکړیدئ. په څمکه کې د تخم کرل علت دئ خو یواځې خدای (ج) د بوټي په بڼه معلول جوړوي. په همدې ډول کلونینګ یو علت دئ او یواځې د خدای (ج) په اراده معلول جوړیدای شي. لکه څنګه چې د تخم په کرلو سره څوک د بوټي خالق او جوړونکې نه ګڼل کیږي، نو دکلونینګ تخنیګر هم د پیدا شوي څاروي خالق ګڼل کیدای نشي. یواځی الله خالق دئ او خلقت د هغې په خوښه منځ ته راتلاې شي.

د کلونینګ د اجازې په هکله د اکاډمی د غړو اکثریت د بحث نه وروسته دې نتیجې ته ورسیدل چې د انسان نه پرته د نباتاتو او حیواناتو په برخه کې دکلونینګ اجازه شته. انسان ته دکلونینګ غزونه به خورا زیاتې پیچلي او یو پر بل اغیزناکې ټولنیزي او اخلاقي ستونزې رامنځ ته کړي. له همدې امله د انسان د کلونینګ د اجازې ورکول امکان نلري.

د کلونینګ په هکله د مسلمانو ډاکترانو او فقهاوو دریځ د اجتماعی اخلاقو په دوو مهمو اصولو ولاړ ګڼلاې شو:

أ. ***د تاوان او کړولو اصل***. ټول هغه ساینسی طریقې منع کوي کوم چې د افرادو او ټولنې په روحي او اخلاقي روغتیا ناوړه اغیزه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب. ***د عامه ګټو اصل.*** د ناروغيو د مخنيوي او سمولو په چارو کې کلونينګ ته اجازه ورکوي خو پدې شرط چې د افرادو په نسب، کورنيو او ټولنيزو اړيکو او ارتباطاتو ويجاړونکي او ناوړه اغيزې ونلري.

منابع او مأخذونه

د ساينس دايرت المعارف، دوهم ټوک

د اسلامي فقهي د اکاډمۍ د ۹۷ مجلس اسناد

Human Genome Project at www.ornl.gov/sci/techresources/Human_Genome/home. html sited January 2008.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه منابع چې ددې رسالې په تحقیق کې ترې استفاده شوېده:

- د اسلامي فقهي د اکاډمۍ اسناد اود ۹۷ مجلس پریکړې
- د روغتیایي ساینس د اسلامی اداري دخاص یوولسم سیمینار اسناد
- د اسلامي کانفرانس د اداري اسناد
- د شمالي امریکې د اسلامي طبي ټولنې اسناد او پریکړې
- د شمالي امریکې د اسلامي طبي ټولنې د اسلامي طبي اخلاقو سند
- د طبي ساینس د اسلامي اداري اسناد
- د طبي فقهې د اتم سیمینارپریکړې
- دساینس دایرت المعارف، دوهم ټوک
- فتاوي معاصر، فضل غني مجددي
- قرآن کریم

- Human Genome Project at www.ornl.gov/sci/techresources/Human_Genome/home. html cited January 2008.
- Brain Death in Islamic Jurisprudence, Dr. Abdulaziz Sachedina, University of Virginia
- Resolution of the Council of Islamic Jurisprudence on Resuscitation Apparatus Decision No. (5) D 3/07/86

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

Current Health Concerns In the Lights of Islamic Jurisprudence

Dr. Abdul Rahman Zamani

January 2008

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library